

УДК 81'42:165.725:075(=161.1)355.48(477:47)

МАЦЕЛЮХ Ігор – вчитель англійської мови, Ліцей № 52, ЛМР, вул. Гоголя 17, Львів, 79007, Україна (matseliukh.igor@lyceum52.lviv.ua)

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-6670-7867>

DOI: <https://doi.org/10.24919/2522-4565.2025.64.4>

Бібліографічний опис статті: Мацелюх, І. (2025). Критично-дискурсивне явище номіналізації у висвітленні війни Росії проти України на каналі RT. *Проблеми гуманітарних наук: збірник наукових праць Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка. Серія «Філологія»*, 64, 32–43, doi: <https://doi.org/10.24919/2522-4565.2025.64.4>

КРИТИЧНО-ДИСКУРСИВНЕ ЯВИЩЕ НОМІНАЛІЗАЦІЇ У ВИСВІТЛЕННІ ВІЙНИ РОСІЇ ПРОТИ УКРАЇНИ НА КАНАЛІ RT

Анотація. У статті на матеріалі повідомлень про війну Росії проти України, розміщених на англomовній платформі російського каналу RT упродовж перших двох місяців повномасштабної російської агресії, досліджено критично-дискурсивне явище номіналізації та його функції у створенні та підтримуванні ідеологічно заангажованих наративів. Увагу зосереджено на номіналізаційних конструктах, які стосуються протистояння Росії та колективного Заходу. Виділено чотири провідні тематичні блоки упереджених дискурсів каналу: 1) декларування справедливості війни та військової могутності Росії; 2) прихильне ставлення до урядів «дружніх» країн; 3) позиціонування Росії як жертви міжнародних санкцій; 4) критика політики колективного Заходу та України.

Стаття розглядає контекстуальні функції номіналізації, їхню роль у прихованні предикативності та агентності, їхню здатність подавати реальність як дане, приховуючи діячів, причетних до військової агресії, а також тих, хто підтримує заангажовані дискурси у повідомленнях на пропагандистському каналі RT. Методологічну основу дослідження становлять принципи критичного дискурс-аналізу (КДА) Н. Феркло, Т. ван Дейка, Л. Джефріз, метод контент-аналізу, а також класичні методи наукового аналізу.

Це дослідження здійснено на теоретичних засадах критичного дискурс-аналізу (КДА), закладених ученими університету Східної Англії на чолі з Н.Феркло, і доводить наявність заангажованого контенту на каналі RT на основі аналізу КДА номіналізацій та споріднених із ними номінативних конструктів, систематично використовуваних у текстах новин з конкретною ідеологічною настановою – інформаційно підтримувати виділені чотири основні та супровідні їм тематичні блоки.

Ключові слова: критичний дискурс-аналіз (КДА), номіналізація, агентність, супресія, ідеологічна упередженість, війна Росії проти України.

MATSELIUKH Ihor – Teacher of English, Lyceum 52, Lviv City Council, Hoholia str., 17, Lviv, 79007, Ukraine (matseliukh.igor@lyceum52.lviv.ua)

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-6670-7867>

DOI: <https://doi.org/10.24919/2522-4565.2025.64.4>

To cite this article: Matseliukh, I. (2025). Krytychno-dyskursyvne yavyshe nominalizatsiyi u vysvitleni viyny Rosiyi proty Ukrainy ns kanali RT [CDA tool of nominalization in the coverage of Russia's war on Ukraine on RT]. *Problemy humanitarnykh nauk: zbirnyk naukovykh prats Drohobytskoho derzhavnoho pedahohichnoho universytetu imeni Ivana Franka. Seriya «Filolohiia» – Problems of Humanities. «Philology» Series: a collection of scientific articles of the Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University*, 64, 32–43, doi: <https://doi.org/10.24919/2522-4565.2025.64.4> [in Ukrainian].

CDA TOOL OF NOMINALIZATION IN THE COVERAGE OF RUSSIA'S WAR ON UKRAINE ON RT

Summary. *The article examines the critical discursive phenomenon of nominalization and its function in creating and maintaining ideologically biased narratives based on reports about Russia's war against Ukraine posted on the English-language platform of the Russian channel RT during the first two months of the full-scale Russian aggression. The focus is kept on nominalization constructs that relate to the confrontation between Russia and the collective West. Four leading thematic blocks of the channel's biased discourses are identified: 1) declaring the justification of Russia's war and its military power; 2) favoring the governments of "friendly" countries; 3) positioning Russia as a victim of international sanctions; 4) criticizing the policies of the collective West and Ukraine.*

The article examines the contextual functions of nominalizations, their role in concealing predicativity and agency, their property of representing reality as a given, downplaying specific figures involved in the military aggression, as well as those who support biased discourses in messages on the propaganda channel RT. The methodological basis of the study consists of the principles of critical discourse analysis (CDA) of N. Fairclough, T. van Dijk, L. Jeffries, the method of content analysis, as well as the classical methods of scholarly research.

This study is based on the theoretical foundations of critical discourse analysis (CDA), established by scientists from the University of East Anglia led by N. Fairclough, and proves the presence of biased content on the RT channel based on CDA of nominalizations and related nominative constructs, systematically used in news texts with a specific ideological orientation – to informatively support the four main and accompanying thematic blocks mentioned above.

Key words: *critical discourse analysis (CDA), nominalization, agency, suppression, ideological bias, Russia's war against Ukraine.*

Постановка проблеми. Від початку повномасштабного вторгнення Росії в Україну 24 лютого 2022 р. діяльність російського багатомовного каналу RT (Russia Today), визнаного демократичним світом пропагандистським, значно посилилась (Khutsishvili, 2025) і зосередилась на ключових тематичних аспектах інформаційної війни, таких як: 1) декларування справедливості війни та військової могутності Росії; 2) прихильне ставлення до урядів «дружніх» країн; 3) позиціонування Росії як жертви міжнародних санкцій; 4) критика політики колективного Заходу та України. Такого висновку доходимо, проаналізувавши корпус цього дослідження, сформований із повідомлень англomовної платформи пропагандистського каналу RT, що висвітлюють війну Росії проти України від 18 лютого до 10 квітня 2022. Корпус формовано за пошуком ключових слів Ukraine / Ukrainian; він містить повідомлення на зазначені теми й налічує 65 повідомлень обсягом майже 115 000 слів.

У нашому дослідженні зосередимося на використанні в текстах новин лінгвістично-дискурсивного явища номіналізації та з'ясуванні його функцій у підтримці ідеологічних упереджень на каналі RT. Номіналіза-

ції позначені здатністю трансформувати дієслова, предикативні конструкції й цілі речення в іменники або іменникові групи (Fowler, et al. 1979, p. 34); це потенційно заангажовані конструкції (van Dijk, 1988, p. 10), один із центральних об'єктів критичного дискурс-аналізу (КДА). Разом із спорідненою пасивізацією, номіналізація виконує такі ідеологічно спрямовані функції, як уникання агентності та реіфікації (van Dijk, 1988, p. 11; Billig, 2013, p. 25). Дискурсивне явище номіналізації ілюструє також еволюцію КДА від лінгвістичної теорії до прикладного методу, застосовуваному (у нашому випадку) до геополітичних гравців, що перебувають у стані конфлікту.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Виходячи поза рами традиційної лінгвістики, КДА, що виник як галузь дискурс-аналізу на основі теоретичних напрацювань науковців Університету Східної Англії (Billig, 2013, p. 25; Wodak & Meyer, 2009, p. 13), досліджує ідеологічну спрямованість усного та писемного мовлення, інших семіотичних систем (van Leeuwen, 2004, p. 7) та вплив на них влади. КДА трактує конкретний дискурс як ширшу контекстуальну реалізацію мови, як конструктивного посередника, що не тільки віддзеркалює соціальну й політичну

реальність, але і є їх активним формотвірним чинником (Fowler, 2007, р. 1). Репортажі передають ідеологію засобами лексикалізації, номіналізації, інтертекстуальності, дискурсивними маркерами-зв'язками, модальністю, маркованою авторською позицією, прямими цитатами, історичними коментарями, фотографіями, гіперпосиланнями, аудіо- та відеосупроводами, іншими маркерами, суголосними з певною ідеологічною позицією (Fowler, et al. 1979, р. 208).

За М. Галлідеем, номіналізація належить до продуктивної граматичної метафори, результатом же трансформації конгруентно вжитих дієслів у метафоричні іменники є втрата динамічності та агентності, а значить – і джерела дії, мотивів та відповідальності (Halliday & Matthiessen, 2004, р. 656). Типовим та найдоступнішим способом вираження процесуальності є використання дієслова; метафоричні граматичні форми пропонують заміники типовим дієслівно-предикативним формам. Це додає семантичної різноманітності, але водночас такі трансформації приховують або підкреслюють певні імпліцитні властивості дискурсу, подаючи його в певному ідеологічному ракурсі (Jeffries, 2010, р. 25).

Дослідники наголошують, що номіналізаційна статичність набуває якостей даного, вихідного, незмінного й може функціонувати як суб'єкт чи об'єкт у складі ширших конструктів, тим самим ще більше приховуючи агентність та детермінованість відтворюваного явища (Jeffries, 2010, р. 27). Зважаючи на класифікацію номіналізацій у праці М. Галлідея на процесуальні, якісні, обставинні, відносні та нульові (Halliday & Matthiessen, 2004, р. 437], усвідомлено невичерпну категоризаційну множинність, бо, як показує аналіз корпусу цієї розвідки, процес творення та функціонування номіналізаційних утворень на пропагандистському каналі РТ прицільно спрямований на досягнення ідеологічної мети (Khutsishvili, 2025).

Завдяки працям дослідників КДА, номіналізація як явище граматичної трансформації конденсованої та деперсоналізованої функції почала усвідомлюватися як потенційний ідеологічний важіль у дискурсивних контекстах політичних процесів чи новин. Прийом, що забезпечує наукову чіткість, може приховувати агентність та відповідаль-

ність; це свідчить про те, що функційність лінгвістично-дискурсивного явища залежить від його риторичного застосування (Halliday & Matthiessen, 2004, р. 247). Функціональний аналіз М. Галлідея еволюціонував до критичного насамперед у працях представників Східноанглійської школи – Р. Фаулера, Б. Годжа, Г. Креса, Т. Трю, спільна праця яких *Language and Control* (1979) продемонструвала, що складники текстів можна використовувати з ідеологічною настановою та пов'язувати з соціолінгвістичною критикою (Fowler, et al. 1979, р. 81).

Р. Фаулер та його однодумці аргументували, що вживання номіналізацій та пасивного стану в сучасних ЗМІ є не нейтральним вибором, а ідеологічно заангажованим. Якщо трансформувати повноцінне активне речення до номіналізаційного ядра, то втрата агентності неодмінно веде до нечіткості й узагальнення, до сприймання явища як належного. Крім того, як уже згадувалося, нейтралізація агентності знімає відповідальність (Fowler, et al. 1979, р. 99). Як стверджують М. Галлідей та Дж. Мартін, декларативне й об'єктивне значення номінативних структур важче заперечити, оскільки можна піддати сумніву висловлення, але не номіналізацію (Halliday & Martin, 1993, р. 39). Лексична щільність і деперсоналізація номіналізацій, задекларована М. Галлідеем, отримали ідеологічний статус у доробку багатьох прихильників КДА. Зокрема, Н. Феркло в працях *Language and Power* (1989), *Discourse and Social Change* (1992) показав, як пасивізація та номіналізація легітимізують і суб'єкти, і прояви інституційної влади. Теун ван Дейк у працях *Discourse and Context. A Sociocognitive Approach* (2008), *Ideology and Discourse* (2012) розглянув номіналізацію в ширшому соціокогнітивному контексті й зіставив її з доступними альтернативними рішеннями. М. Білліг у праці *The Language of Critical Discourse Analysis: the Case of Nominalization* (2008) критикує авторів КДА, які широко використовують номіналізації у своїх працях, проте без явного ідеологічного підтексту; Р. Водак та М. Маєр у розвідці *Methods of Critical Discourse Analysis* (2009) аналізують об'єктивізацію та описовість подій як засіб приховання агенції.

М. Білліг визначає чотири ключові ідеологічні особливості номіналізацій, покладених в основу КДА, а саме: а) нейтралізація агенса, тобто людини-діяча, і зняття тим самим відповідальності за вчинки; б) реіфікація процесів, тобто надання процесам, якостям та станам статусу речей, втілюючи ідею їхнього об'єктивного та незмінного буття; в) вживання реіфікованих понять як суб'єктів, коли дію приписувано безособовій сутності; г) утвердження нерівних владних позицій через комунікативну закритість та односторонність номіналізацій, що унеможливає її аналіз і контроль реципієнтами (Billig, 2013, p. 31; van Dijk, 2008, p. 42). У праці Р. Фаулера *Language in the News. Discourse and Ideology in the Press* (1991) номіналізації використані у складі інструментарію для критичного аналізу газетного дискурсу, пріоритетів та цінностей новин, процесів добору та трансформації повідомлень, щоб показати, що висвітлення новин є селекційним результатом політичних міркувань та соціальних норм і очікувань (Fowler, 2007, p. 79).

Водночас Н. Феркло як дослідник концепції агентності зазначає, що деякі речення містять номіналізаційний підмет або лише безособовий предикатний конструкт, а це приховує діяча (Fairclough, 1989, p. 104). Відтак номіналізація знеохочує або унеможливає сумнів чи постановку запитань; учений радить аналізувати причини уникнення агентності й зіставляти дискурси із соціальними нормами та діяльністю владних інституцій (Billig, 2013, p. 32).

У процесі свого становлення КДА-концепція номіналізацій зазнавала також критики, що стимулювало продуктивні дебати (Billig, 2013, p. 27). Загалом номіналізації, як і будь-яке інше лінгвістичне явище, функціонують не тільки в ідеологічно спрямованих дискурсах; вони є невід'ємним складником теоретичного аналізу, бо слугують для узагальнення спільних властивостей досліджуваних явищ, їх класифікації та формування їхньої сутнісної картини (Fairclough, 2008, p. 813).

Серед українських дослідників дискурсивного явища номіналізації слід виділити Н. Іваницьку (2022) та К. Кузьміну (2004), які вивчають трансформаційні процеси номіналізаційних утворень в українській і англій-

ській мовах у сфері традиційної лінгвістики; Я. Остапчука (2012), який аналізує семантичну природу номіналізацій; Є. Снегірьової (2014), що розглядає дидактичні аспекти номіналізацій та їх стилістичне застосування. Ці та згадані вище дослідження дають підстави стверджувати, що номіналізація є стійким важелем КДА і слугує граматичною точкою відліку для виявлення й усвідомлення прихованих впливів влади на мову репортажів новин, на політичні дискурси та наукові дослідження.

Мета нашого дослідження – виявлення та систематизування заангажованого контенту в текстах новин каналу RT на рівні номіналізацій, зіставлення характеру їхньої ідеологічної насиченості щодо двох ворожих таборів – Росії, з одного боку, та України й Заходу, з другого. Досягнення цієї мети передбачало виконання таких **завдань**: 1) проаналізувати корпус дослідження на наявність номіналізацій та визначити їхню належність до одного із визначених чотирьох тематичних блоків; 2) схарактеризувати номіналізаційні конструкти з погляду заангажованості їхнього контенту; 3) надати квалітативні характеристики номінаціям щодо їх ідеологічної насиченості та структурної щільності; 4) встановити квантитативні співвідношення номіналізаційної насиченості повідомлень.

В основі **методології** нашого дослідження – принципи критичного дискурс-аналізу, головні методологічні засади якого сформовані наприкінці ХХ ст. такими вченими, як Р. Фаулер, Г. Крес, Н. Феркло, Р. Водак. Провідний принцип КДА – ідеологічна заангажованість всякого дискурсу – від навчально-академічного до політичного, витворювана засобами пресупозицій, номіналізацій, агентності, супресій, розташуванням на першому плані. Для встановлення належності тексту тій чи тій із ворогуючих сторін або якійсь із нейтральних використовуємо метод контент-аналізу з акцентом на смислового й ідеологічному навантаженні номіналізаційних конструктів. Застосовуємо також універсальні загальнофілософські методи дослідження для визначення функційної різниці між номіналізаційним конструктом та його предикативним аналогом.

Виклад матеріалу. Корпус дослідження проаналізовано на наявність заангажованого

упередженого контенту та виявлено чотири його тематичні блоки: 1) декларування справедливості війни та військової могутності Росії; 2) прихильне ставлення до урядів «дружніх» країн; 3) позиціонування Росії як жертви міжнародних санкцій; 4) критика політики колективного Заходу та України. Тему агресії проти України в новинах RT здебільшого не обговорювано, проте актуалізовано критику її політичного устрою, державних інституцій та зв'язки з Заходом – див. два фрагменти, які з видозмінами виявляємо у 24 із 65 повідомлень. Перший (1) фігурує один раз у повідомленні під назвою *Australia threatens China with sanctions for backing Russia*; другий (2) – 23 рази, зокрема в повідомленні *Zelensky renews push for no-fly zone in address to US Congress*:

(1) *Moscow sent troops into Ukraine in late February, accusing Kiev of refusing to implement a peace plan for two breakaway republics in the Donbass region following years of fighting. Ukraine has called the “special operation” an unprovoked attack, a stance echoed by the US and a long list of allies, which have retaliated with far-reaching sanctions on Russia and ramped up arms deliveries to the Ukrainian military.*

(2) *Moscow launched a large-scale offensive against the neighboring state in late February, following a seven-year standoff over Ukraine’s failure to implement the terms of the Minsk agreements, and Russia’s eventual recognition of the Donbass republics in Donetsk and Lugansk. The German- and French-brokered protocols were designed to regularize the status of the regions within the Ukrainian state.*

Номіналізації та іменникові групи *peace plan, years of fighting, “special operation,” unprovoked attack, far-reaching sanctions, arms deliveries, large-scale offensive, seven-year standoff, Ukraine’s failure, the terms of the Minsk agreements, Russia’s eventual recognition, the German- and French-brokered protocols, the status of the regions* підтримують та реалізують основні тематичні напрями нашого корпусу. Експліцитно зазначена позиція каналу RT щодо політичних статусів України та Росії, яким присвоєно відповідно *failure* ‘невдача’ та *eventual recognition* ‘остаточне визнання’. На окрему увагу заслуговує номінативна група *two breakaway republics in the Donbass region*, яка містить номіналізаційний атри-

бут *breakaway*, що називає ознаку суб’єкта *republics*, але приховує підривну заангажованість Росії.

Корпус містить численні номінативні конструкти, що ідеологічно підтримують попередньо визначені тематичні аспекти. До першого, що акцентує на справедливості, високій моральності Росії, її військовій могутності та інших досягненнях, належить приклад (3) з повідомлення під заголовком *Ukraine cuts trade ties with Russia*:

(3) *Although the exchange of goods and services between the two countries has become virtually non-existent over the past six weeks, Kiev had not officially cut trade ties with Moscow until Saturday’s announcement.*

Розширена номіналізаційна група *the exchange of goods and services between the two countries* презентує економічне явище обміну товарами як незмінну сутність, що ніби існує незалежно від впливу людини; допустовий сполучник *although* привносить додаткову інформацію щодо врегулювання торгівлі між Києвом та Москвою, а саме: до повномасштабного вторгнення Росії товарообіг був стабільним; його зниження майже не впливало на офіційну позицію Києва; Київ зволікав з офіційною заявою, бо для нього не просто було розривати ці економічні стосунки і на це знадобилося півтора місяці. Отже, актуалізовано пресупозицію ‘значущість Кремля не тільки у військово-політичній, але й в економічній сфері’. Прислівник *officially* імплікує реальність і неофіційної торгівлі, а це ще один прояв залежності від Росії; пресупозиція означення *virtually non-existent* не виключає побутування явища у гранично малій мірі; компонент *announcement*, ужитий щодо урядових дій, знецінює статус державних документів України. Номіналізації, що фігурують у корпусі (*the import ban, the current surge of commodity prices, a surge in global malnourishment, the situation, disruptions in Black Sea exports, the conflict in Ukraine*), виконують функцію приховання агенції й відповідальності (Fairclough, 1989, p. 104).

Приклад (4) із повідомлення *Vladislav Ugolnyi: Ukraine’s unity is crumbling amid serious military losses in the Donbass and Zelensky is feeling the heat* – наскрізь іронічний. У ньому українських героїв представлено

перед військовим трибуналом Росії й стверджено, що з різних військових частин ЗСУ надходять скарги про оснащення застарілою зброєю. Номіналізація *the scandal with Azovstal* приховує винних за скоєні злочини, натомість на перший план висуває питома негативний концепт *scandal*, котрий впливає й на суміжні конструкти. Адже значення лексичної одиниці – це не ізольоване явище: слова та інші комунікативні одиниці вступають у багаторівневі зв'язки з контекстом, такі як аналогія та контраст, накладання та інклюзивність; тож лексичне значення складається з кластерів прагматичних потенційних значень, заснованих на контекстуальних взаємозв'язках (Fairclough, 1989, p. 78). Номіналізація *appeals from various units* подає інформацію без конкретних посилок на джерела (це одна визначальних прикмет каналу RT), що не сприяє деталізації (Jeffries, 2010, p. 27). Ця номіналізація приховує ще один тематичний аспект критики України: заперечення її суверенітету й територіальної цілісності, легітимності її уряду; це пресупозиції, виявлювані практично в кожній згадці про Україну – буквально або імпліцитно – див. приклад 4.

(4) *The scandal with Azovstal, whose members became national heroes only to be taken prisoner with the prospect of facing a military tribunal, is now complemented by appeals from various units of the Armed Forces of Ukraine, which are being sent First World War weapons – for example, Maxim machine guns – to take on advanced Russian tanks and aviation.*

Канал не оминає нагоди підкреслити військову міць Росії – *advanced Russian tanks and aviation*, до того ж з неприхованим артикулюванням конотативної зверхності (див. означення *advanced*). Інші номінативні конструкти – *vaccine scandal*, *Russia's military operation in Ukraine*, *the renunciation of Russian energy*, *the ongoing crisis* – можуть уміщувати детальнішу референцію, проте розташування назви джерела агенції на певній відстані від цільової номіналізації порушує логічність викладу. Наприклад у повідомленні *China has criticized the harsh sanctions imposed by Washington on Moscow over the conflict in Ukraine, saying that the restrictions were the wrong tool to defuse the ongoing crisis* конфлікт ніяк не пояснений, але при подальшій згадці

поданий синонімічною номіналізацією, що можна пояснити стилістичними міркуваннями або й зумисним прихованням причин Російської війни проти України. У реченні *The EU, which 'lost its marbles' over the renunciation of Russian energy can now forget about its 'green ideals'* номіналізаційна група функціонує у підрядному означальному реченні, що посилює безапеляційність її змісту (Jeffries, 2010, p. 46).

У результаті КДА цих та решти повідомлень відслідковуємо пропагандистські наміри Кремля, пресупозиційні наративи щодо геополітичних розкладів, які вигідно зберегти Росії (скажімо, презентування себе у вигідному світлі, легітимізація власного становища) і які потрібно знищити – дії України та країн Європи, значна частина яких представлена номіналізаціями.

Тематика дружніх намірів і підтримка урядів «дружніх» Росії країн, які не входять до блоку НАТО, відбита в розміщених у стрічці новин таких повідомленнях, як *China responds to sanctions threat*, звідки уривок (5). Дискурсивно тут не представлено прямих індикаторів прихильності Китаю до Росії, як і не зафіксовано прихильних повідомлень від країн Західного блоку, за винятком Угорщини, Сербії та до певної міри Словаччини. У номіналізаціях *the current crisis*, *Europe's multiple security conflicts*, *legitimate security concerns of all involved parties*, *its military action* агентність прямо не вказана, що віддзеркалює внутрішню політику каналу RT. Натомість аналіз корпусу засвідчує, що Росія доволі часто (у 29 повідомленнях із 65) звинувачує Захід, але без називання конкретної країни. Цей прийом допомагає продемонструвати протиставлення Росії не окремій країні, а всьому Європейському Союзові разом із США. Воно доволі виразно прочитуване в описі реакції Китаю на європейські санкції проти Росії: *Beijing adamantly condemned Western sanctions designed to punish Moscow*.

Прихильність Китаю та Індії до Росії спостерігаємо в 11 повідомленнях корпусу, де у фокусі – китайська дипломатія, яка називає агресора й жертву розмитим і одноранговим загальником *belligerents* або безособовим *all involved parties*, а війну супресивними і нікому не належними *current crisis*, *military action*. На мовній карті найвищого дипломата

Китаю, крім згаданих, є ще *Europe's multiple security conflicts*, *Western sanctions*, тобто єдиного присутнього гравця – Європу – ототожнено з конфліктами та санкціями; натомість в ролі жертви і прагматично, і структурно виступає Москва – *punish Moscow*. Побіч того, що проблеми Європи подано як безмірні (*multiple security conflicts accumulating over the years*), у закритій безапеляційній синтагматичній побудові розгорнутого додатка вони й не заохочують до деталізації чи сумнівів у висловленому (Jeffries, 2010, p. 46). Учасники приписаних Європі конфліктів теж залишені поза дискурсом завдяки саме номіналізаційності вислову. Привертає увагу й войовнича модальність звороту *adamantly condemned*, і експертна оцінка *sees the current crisis as* як прояв компетентності та політичного впливу.

(5) *The country's top diplomat [Chinese foreign minister Wang Yi] also explained that Beijing sees the current crisis as an outcome of Europe's multiple security conflicts accumulating over the years. He argued that to resolve the conflict legitimate security concerns of all involved parties should be addressed. ... While calling for peace and encouraging the belligerents to reach a ceasefire, Beijing adamantly condemned Western sanctions designed to punish Moscow for its military action.*

Зворотна реакція Кремля проти санкцій також засвідчена, але виключно у цитованих висловлюваннях, а вони, як відомо, імплікують підтекст відчуження авторства та відстороненості від вислову. Проте заради усунення нейтралізації закидів щодо пропагандистської упередженості каналу RT на його сторінці поміщено критику офіційного Кремля та Росії загалом. Наприклад, у підзаголовку статті *The most sanctioned country on earth unveiled* виявляємо ідеологічний конструкт *Russia tops infamous list that includes Iran, Cuba, North Korea, Venezuela, Syria, and Myanmar*; що продовжує тематику сенсаційності, рекордності та стійкості. Прагматично тут Росія – «топовий» агент, вона на першому місці, хоч і серед санкціонованих країн. Лінгвістична схема подачі як позитивної, так і негативної інформації, як бачимо, незмінна, тобто метафоричні мовні колії ті самі; вони повторювані з дискурсу в дискурс і проникають глибоко

в підсвідоме (Lakoff & Johnson, 1980, p. 141). На нашу думку, метою пропагандистського мовлення є подати інформацію так, щоб вона закарбувалася в довготривалій пам'яті, навіть у контексті негативному, якщо факти не дають змоги зробити це по-іншому. На тлі множинних інформаційних джерел, дописів у соцмережах, інтерпретацій, невимушених розмов, релятивістських філософських, моральних, культурних та епістемних трактувань реальності доказом істинності стає те, що функціонує, повторюється і вражає (Gaufman, 2017, p. 89). Якщо слідувати переконанню Протагора, що «людина є мірилом речей», і твердженню Ф. Ніцше, що «немає вічних фактів, як і абсолютних істин», також М. Фуко, який стояв біля джерел КДА, то спільним знаменником для пропагандистських текстів треба визнати аспекти новизни, ефектності, рекордності, гіперболізації, сумнівного позитивізму й негативізму, тобто все те, що може завоювати увагу й переконати читачів у достовірності або просто вразити (Fowler, 2007, p. 85, 226).

Тематичний аспект позиціонування Росії в ролі жертви міжнародних санкцій представлений у прикладі (6) – повідомлення *The most sanctioned country on earth unveiled* – та в дев'яти наступних. Він подає спотворено-іронічну картину Європи, якій начебто відняли історичний розум (*historically more wary*), наділивши злісним наміром (*led the way, even surpassing the US*) запровадити санкції проти Росії. Суттєво, що не згадано причини цих санкцій (а це як не допустити на поле всіх гравців команди), зате виявляємо тут епітети *targeted restrictions*, *single largest target*, *crippling economic measures*, *punitive measures* (далі у повідомленні), вражаючі цифри – *6 000 restrictions*, *10 years*, *10 days* та думку авторитетної людини. Серед номіналізацій *6 000 different targeted restrictions*, *global sanctions*, *the crippling economic measures*, *a financial nuclear war*; що містять закриту безагентність, на особливу увагу заслуговує останній приклад, бо не тільки звинувачує Захід у розпалюванні фінансової війни, а й відволікає увагу від війни проти України. Означення *nuclear* може сприйматися не лише як метафоричний епітет, але й імплікувати масштаби застосованих санкцій, розміри ворожнечі, а також багатство арсеналу ядерної зброї Росії. Такий коментар

від колишнього співробітника Міністерства фінансів США, росіянина за походженням, який теж замовчує причини війни Росії проти України, може завести в глухий інформаційний кут чи навіть провокувати припущення, що війна йде на території Росії.

(6) *Moscow says it is now subject to more than 6,000 different targeted restrictions. That is more than Iran, Venezuela, Myanmar and Cuba combined. European nations, historically more wary of imposing sanctions, have led the way, even surpassing the US in some cases. Russia is now the single largest target of global sanctions, according to some economists. The crippling economic measures which have targeted Iran in the last 10 years have been implemented in the course of 10 days against Russia, said former US Treasury Department official Peter Piatetsky, who called it "a financial nuclear war and the largest sanctions event in history."*

Про один із ключових політичних моментів, що став символічним у зовнішній політиці «ображеного» Кремля й виправдовує саме таку його реакцію, ідеться в прикладі (7) із статті *Why Russia and the West failed to create a united Europe after the USSR collapsed*. Навіть окремо взятий абзац засвідчує ретельний добір фактів і концептуальних метафор для забезпечення структурної когерентності та максимальної переконливості повідомлення. Двічі, у першому й останньому реченнях, ідеться про причини зміни політичного курсу Росії щодо Заходу, і подані вони у динамічному розвитку: якщо в першому Росія – реципієнт дії *NATO*, що активізує певний стан пасивного дотатка *pushed Russia towards self-isolation*; то в останньому – це суб'єкт, що вирішив змінити фокус своєї зовнішньої політики (*decided to change the direction of its foreign policy*), із обґрунтуванням у кінцевому підрядному реченні, що повторює і підсумовує думку, виражену коцептуальною метафорою *besieged fortress*, ужитою на початку абзацу. Аналізуючи походження цієї метафори та метафоричну функцію самого абзацу, можемо припустити, що він слугує умовним бастіоном, зведеним не з ініціативи Росії, а в силу оборони її інтересів. Але Росія – не Україна, яка не має у своїй історії загарбницьких нападів. Після 24 лютого 2022 стало зрозуміло остаточно, що означає останній

предикат, але вже не метафорично, а реально: жертви й розруху.

Номіналізація *self-isolation* акцентує на жертвовному становищі Росії, котра не з власної волі ізолювалася, і не з власної ініціативи розпочала війну проти України – це засвідчує номінативна сполука *besieged fortress mode*. Це, зауважмо, закриті для сумнівів чи дебатів конструкти; вони підтримують статичність концептів та прийняття їх як невід'ємної й невідворотної частини реальності, що не передбачає хоч би якусь відповідальність за хід історії (Fairclough, 1989, p. 104).

(7) *By expanding to the east and conducting missions outside of its territory, NATO pushed Russia towards self-isolation and prompted Russia's establishment to go into 'besieged fortress' mode. [...] Russia decided to change the direction of its foreign policy because it felt excluded by the West.*

Примітним є те, що дії Москви обґрунтовано причинно-наслідково (це наслідок дій НАТО) у залежних закритих конструктах: дієприкметникових зворотах *by expanding to the east* та *[by] conducting missions outside of its territory*, концептуальній метафорі *'besieged fortress' mode*. Ці безпредикатні конструкти містять конкретні інформативні поля, які наша когнітивна природа та мовний досвід приймають за дане, за відправну позицію; її не можна спростувати без порушення самої структури прикладу, який є логічно аргументованим і зрозумілим. Московський пропагандистський наратив працює як у бік непереможного статусу Москви, так і на користь її віктимізації, як це відслідковуємо у прикладі (7).

Тематику критики політики Вашингтона, НАТО та Європейської спільноти в її історичному розрізі демонструє приклад (8), узятий із статті Александра Непогодіна, одесита, проросійського експерта Росії та колишнього СРСР, що повертає міркування читача в «потрібне» русло – про вимушеність дій Росії, спричинених ігноруванням її інтересів, про дефенсивну стратегію Росії на тлі «агресивного» Заходу – і, очевидно, має на меті викликати симпатію до Росії та її «вимушених» дій. Чи такі цілі в каналу RT і чи їх досягнуто, не можемо стверджувати з упевненістю; але на рівні КДА вищенаведений критично-дискурсивний аналіз розтаємничує

чинники пропаганди, зазвичай не усвідомлювані широкою аудиторією, а тому сприймані нею як альтернативні, що, власне, й афішує канал RT. Критика Заходу тією чи тією мірою наявна у 27 повідомленнях корпусу.

Заголовок авторської статті, однієї з найоб'ємніших у нашому корпусі, – *Why Russia and the West failed to create a united Europe after the USSR collapsed* із підзаголовком *Russia has wanted to ally itself with Europeans since the 90s. What has led to today's hostility?* – влучно передає її суть. Прагматика підзаголовка в тому, щоб перекласти вину з двох кандидатів *Russia and the West* тільки на Захід, бо об'єднання хотіла тільки Росія. Захід постає в заголовку в семантичному полі звинувачення, до того ж поряд із дієсловом невдачі *failed*. Пресупозиція *after the USSR collapsed* говорить про суперечні речі, бо об'єднана Європа існувала задовго до розпаду СРСР, і дата його розпаду не впливала на життєздатність початкового етапу Європейського Союзу, створеного 25 березня 1957 року в Римі. Отже, заголовок або сугестує думку, що Європа не об'єднана, або автор шкодує, що країни колишнього Варшавського блоку приєдналися до ЄС, а не до Росії.

Риторичне запитання *What has led to today's hostility?* виконує декілька прагматичних функцій: визнає наявність конфлікту між Європою та Росією; залучає читача до роздумів та рефлексій; делікатно відволікає думку від Росії як винуватиці, бо перед тим вона констатувала, що хоче братерства (*wanted to ally itself with Europeans*); створює інтригу й готує ґрунт для «правильного» трактування подальшої інформації. Це запитання можна трактувати і як певний натяк на очевидність відповіді; воно змушує дошукуватися її, створює певну напругу та сподівання, справляє враження квазікомунікації з читачем (van Dijk, 2004, р. 42).

Номіналізація *today's hostility* є завершальним конструктом заголовка та підзаголовка, а отже, несе рематичне навантаження та фіналізує вислів. Задекларованість ворожечі вигідна для пропагування справедливості дій Росії та її моральності. Вона прямо не ідентифікує Європу винуватцем війни, однак засвідчує закид і занепокоєння з боку Росії, виключеної з поля підозрюваних за написа-

ною істиною, що коли хтось засуджує зло, то він автоматично перебуває поза його межами (Gaufman, 2017, р. 18). Можна, однак, припустити, що частина споживачів новин такого ґатунку поставить під сумнів «альтернативну достовірність» мовлення пропагандистського каналу RT.

Приклад (8) із тієї ж статті описує недавню історію з позицій російського політикуму, звідки й дискурсивно марковані номіналізації *expansion strategy, geographical spread*. Канал подає їх як обґрунтовані й невідворотні явища, нехтуючи чинником всенародних референдумів країн, що вступили в НАТО на зламі тисячоліть, приписуючи агентність натомість урядовому рівню міжнародного політикуму.

(8) *During this period, NATO began to implement its expansion strategy – perhaps the most vivid illustration of the geographical spread of the American world order, which was the basis of the European security system.*

Наступний і останній приклад (9) взято із повідомлення *Turkey explains its position on NATO defense*, де актуалізовано факт сприяння блоку НАТО українському війську, що в контексті новин RT класифіковано як допомога неонацизму (Gaufman, 2015, р. 145). Номіналізація *the Ukraine conflict* вкотре приховує Росію як винуватця конфлікту, а взаємодія номена *Ukraine* з конфліктною лексикою підриває репутацію України (Fairclough, 1989, р. 78). Номінативна група *Volodymyr Zelensky's government* є зневажливою референцією щодо влади України вже з тієї причини, що канал RT нехтує номенами державних інституцій й залишає ім'я, що може імплікувати диктаторські позиції його носія; неназваність країни дискурсивно заперечує істинність її буття, а пропуск президентського титулу – його нелегітимність; аналогів такої мовленнєвої поведінки щодо урядів інших держав у нашому корпусі не виявлено.

(9) *NATO is not a direct participant in the Ukraine conflict, but its member states have shipped weapons and ammunition to Volodymyr Zelensky's government, the US has shared intelligence with Kiev, and Ukrainian troops are being trained at NATO bases in Europe.*

Аналогічно до останнього прикладу, критику України фіксує кожне з повідомлень

і прямо, і пресупозиційно, з поширенням на її уряд, президента, військо, економіку, культуру, цінності, народ.

Висновки. На основі проаналізованих уривків та численних прикладів, не зазначених у статті, маємо підстави стверджувати, що канал RT вкладає в номіналізації потрібний йому зміст завдяки їхній сконденсованості та синтагматичній закритості. Якщо можна приблизно покласифікувати тексти за тематичними властивостями, то визначити пряму співвідносність номіналізацій з певним типом наративів є нереальним, принаймні у межах однієї науково-дослідницької статті. Кожен приклад номіналізації є унікальним і контекстуально залежним, що ми й намагалися довести квалітативним аналізом деяких із них; кожен пасивізує агенцію у власний спосіб, що могло б стати предметом наступних розвідок.

Еволюція критично-дискурсивного явища номіналізації свідчить про дослідницьку актуальність КДА, що своїм гнучким інструментарієм допомагає виявити глибинні ідеологічні течії в повідомленнях новин пропагандистського мовлення, зокрема каналу RT, а також і для аналізу дослідницької

метамови. Це галузь, що здатна деконструювати дискурси й виявляти відхилення від нейтрального мововжитку.

Критично-дискурсивний шлях номіналізації від її витоків в описовій лінгвістиці до використання як зброї для соціальної критики та саморефлексії в академічній мові, ілюструє динамічну та гнучку природу критичного дискурс-аналізу. Це зміцнює позицію КДА як відкритої та динамічної галузі дослідження, центральної для розуміння того, як мова формує наше сприйняття влади, ідеології та суспільних цінностей.

Перспективою подальших розвідок із проблеми може стати визначення за допомогою КДА рівня упередженості інших дискурсів, наприклад, навчально-академічної літератури чи популярних видань; встановлення динаміки дискурсивних практик на основі спостережень за еволюцією певного інформаційного джерела; здатність номіналізацій трансформувати віддієслівні предикати можна досліджувати і як ідеологічну межу між семантичною стислістю, пасивізацією та нейтралізацією агенса в дописах соціальних мереж та в інших дискурсах.

ДЖЕРЕЛА

- (1) *Australia threatens China with sanctions for backing Russia*. (Mar, 2022). Retrieved February, 2023 from <https://www.rt.com/news/552113-australia-threatens-china-russia/> [in English]
- (2) *Zelensky renews push for no-fly zone in address to US Congress*. (Mar, 2022). Retrieved February, 2023 from <https://www.rt.com/news/552072-zelensky-ukraine-us-congress/> [in English]
- (3) *Ukraine cuts trade ties with Russia*. (Apr, 2022). Retrieved February, 2023 from <https://www.rt.com/business/553618-ukraine-cuts-trade-ties-russia/> [in English]
- (4) *Vladislav Ugolny: Ukraine's unity is crumbling amid serious military losses in the Donbass and Zelensky is feeling the heat*. (May, 2022). Retrieved February, 2023 from <https://www.rt.com/russia/556326-vladislav-ugolny-how-ukraines-unity/> [in English]
- (5) *China responds to sanctions threat*. (Mar, 2022). Retrieved February, 2023 from <https://www.rt.com/news/552011-china-respond-sanctions-threat/> [in English]
- (6) *The most sanctioned country on earth unveiled*. (Apr, 2022). Retrieved February, 2023 from <https://www.rt.com/business/553489-most-sanctioned-country-list/> [in English]
- (7), (8) *Why Russia and the West failed to create a united Europe after the USSR collapsed*. (Feb, 2022). Retrieved February, 2023 from <https://www.rt.com/news/549849-natos-expansion-destroyed-dream/> [in English]
- (9) *Turkey explains its position on NATO defense*. (May, 2022). Retrieved February, 2023 from <https://www.rt.com/news/554831-turkey-nato-response-russia/> [in English]

ЛІТЕРАТУРА

- Іваницька Н.** Номіналізація в науковому дискурсі : перекладознавчий аспект. *Лінгвістичні студії*. 2022. Вип. 44. С. 75–86. URL: https://jlingst.donnu.edu.ua/article/view/12883?utm_source=chatgpt.com.
- Кузьміна К.** Трансформація номіналізації в англо-українському та українсько-англійському напрямках перекладу : автореф. дис. ... канд. філол. н.: 10.02.16. Київ, 2004. 21 с.

- Остапчук Я.** Семантична природа номіналізації. *Мовознавство*. 2012. № 6. С. 63–69. URL: <http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/183720/06-Ostapchuk.pdf?sequence=1>
- Снєгірєва Є.** Номіналізація : як покращити письмове мовлення. *Лінгвістика XXI століття : нові дослідження і перспективи (зб. матеріалів)*. 2014. С. 157–161.
- Billig M.** The Language of Critical Discourse Analysis : The Case of Nominalization. *Critical Discourse Analysis* / ed. R. Wodak. 2013. Vol. 4. P. 23–40.
- Fairclough N.** Language and Power. Harlow : Longman, 1989. 248 p.
- Fairclough N.** Discourse and Social Change. Cambridge : Polity Press, 1992. 259 p.
- Fairclough N.** The Language of Critical Discourse Analysis. Reply to Michael Billig. *Discourse and Society*. 2008. Vol. 19 (6). P. 783–800.
- Fowler R.** Language in the News. Discourse and Ideology in the Press. New York : Routledge, 2007. 254 p.
- Fowler R., Hodge B., Kress G. & Trew T.** Language and Control. London : Routledge & Kegan Paul, 1979. 224 p.
- Gaufman E.** Memory, Media, and Securitization : Russian Media Framing of the Ukrainian Crisis. *Journal of Soviet and Post-Soviet Politics and Society*. 2015. Vol. 1 (1). P. 141–174.
- Gaufman E.** Security Threats and Public Perception : Digital Russia and the Ukraine Crisis. Palgrave Macmillan, 2017. 222 p.
- Halliday M. A. K. & Martin J. R.** Writing Science. London : Falmer Press, 1993. 300 p.
- Halliday M. & Matthiessen C.** An Introduction to Functional Grammar. 3rd ed. London : Hodder Arnold, 2004. 689 p.
- Jeffries L.** Critical Stylistics. The Power of English. London : Palgrave Macmillan, 2010. 216 p.
- Khutsishvili K.** Rage against the Kremlin propaganda machine. Goethe Institut. URL: <https://www.goethe.de/ins/ro/en/kul/sup/unp/24516706.html>.
- Lakoff G. & Johnson M.** Metaphors We Live By. Chicago : The University of Chicago Press, 1980. 256 p.
- Van Dijk T. A.** News Analysis. Case Studies of International and National News in the Press. Hillsdale, New Jersey : Lawrence Erlbaum Associates Publishers, 1988. 325 p.
- Van Dijk T. A.** Ideology and Discourse. A Multidisciplinary Introduction. Rome : Carocci, 2004. 384 p.
- Van Dijk T. A.** Discourse and Context. A Sociocognitive Approach. Cambridge : Cambridge University Press, 2008. 282 p.
- Van Leeuwen T.** Ten Reasons Why Linguists Should Pay Attention to Visual Communication. *Discourse and Technology – Multimodal Discourse Analysis*. 2004. Issue 1. P. 7–20.
- Wodak R. & Meyer M.** Critical Discourse Analysis : History, Agenda, Theory, and Methodology. *Methods of Critical Discourse Analysis* / eds. R. Wodak & M. Meyer. London : Sage Publications, 2009. P. 1–33.

REFERENCES

- Billig, M.** (2013). The Language of Critical Discourse Analysis: The Case of Nominalization. In R. Wodak (Ed.), *Critical Discourse Analysis* (Vol. 4), (pp. 23–40) [in English].
- Fairclough, N.** (1989). *Language and Power*. Harlow: Longman [in English].
- Fairclough, N.** (1992). *Discourse and Social Change*. Cambridge: Polity Press [in English].
- Fairclough, N.** (2008). The Language of Critical Discourse Analysis. Reply to Michael Billig. *Discourse and Society* (Vol. 19 (6)), (pp. 783–800) [in English].
- Fowler, R.** (2007). *Language in the News. Discourse and Ideology in the Press*. New York: Routledge [in English].
- Fowler, R., Hodge, B., Kress, G. & Trew, T.** (1979). *Language and Control*. London: Routledge & Kegan Paul [in English].
- Gaufman, E.** (2015). Memory, Media, and Securitization: Russian Media Framing of the Ukrainian Crisis. *Journal of Soviet and Post-Soviet Politics and Society*, 1 (1), 141–174 [in English].
- Gaufman, E.** (2017). *Security Threats and Public Perception: Digital Russia and the Ukraine Crisis*. Palgrave Macmillan [in English].
- Halliday, M. A. K. & Martin, J. R.** (1993). *Writing Science*. London: Falmer Press [in English].
- Halliday, M. & Matthiessen, C.** (2004). *An Introduction to Functional Grammar* (3rd ed.). London: Hodder Arnold [in English].
- Ivanytska, N.** (2022). Nominalizatsiya v naukovomu dyskursi [Nominalization in scholarly discourse]. *Lingvistichni studiyi – Linguistic Studies* (Issue 44), (pp. 75–86). Retrieved from https://jlingst.donnu.edu.ua/article/view/12883?utm_source=chatgpt.com [in Ukrainian].
- Jeffries, L.** (2010). *Critical Stylistics. The Power of English*. London: Palgrave Macmillan [in English].

- Khutsishvili, K.** (2025). *Rage against the Kremlin propaganda machine*. Goethe Institut. Retrieved from <https://www.goethe.de/ins/ro/en/kul/sup/unp/24516706.html> [in English].
- Kuzmina, K.** (2004). *Transformatsiya nominalizatsiy v ayukj-ukrayinskomu nf ukrayinsko-anhliyskomu napriamkakh perekladu* [Nominalization transformation in English-Ukrainian and Ukrainian-English translation]. (Abstract of the PhD thesis). Kyiv [in Ukrainian].
- Lakoff, G. & Johnson, M.** (1980). *Metaphors We Live By*. Chicago: The University of Chicago Press [in English].
- Ostapchuk, Y.** (2012). Semantychna pryroda nominalizatsiyi [Semantic Potential of Nominalization]. *Movoznavstvo – Linguistics*, 6, 63–69 Retrieved from <http://dspac.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/183720/06-Ostapchuk.pdf?sequence=1> [in Ukrainian].
- Snehiriova, Y.** (2014). Nominalizatsiya: yak pokrashchyty pysmove movlennia [Nominalization: ways to improve writing]. *Linhvistyka 21 stolittia: novi doslidzhennia i perspektyvy (zbirka materialiv) – Linguistics of the 21st century: new research and perspectives (collection of materials)*, (pp. 157–161) [in Ukrainian].
- Van Dijk, T. A.** (1988). *News Analysis. Case Studies of International and National News in the Press*. Hillsdale, New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates, Publishers [in English].
- Van Dijk, T. A.** (2004). *Ideology and Discourse. A Multidisciplinary Introduction*. Rome: Carocci [in English].
- Van Dijk, T. A.** (2008). *Discourse and Context. A Sociocognitive Approach*. Cambridge: Cambridge University Press [in English].
- Van Leeuwen, T.** (2004). Ten Reasons Why Linguists Should Pay Attention to Visual Communication. In R. Scollon & P. Levine (Eds.), *Multimodal Discourse Analysis and the Confluence of Discourse and Technology*. Georgetown University Press [in English].
- Wodak, R. & Meyer, M.** (2009). Critical Discourse Analysis: History, Agenda, Theory, and Methodology. In R. Wodak & M. Meyer (Eds.), *Methods of Critical Discourse Analysis*. London: Sage Publications [in English].

Стаття надійшла до редакції 02.10.2025 р.

Прийнято до друку 22.12.2025 р.

Опубліковано: 26.12.2025 р.